

**ISLOM DINI VA UNING JAMIYAT
MA'NAVIY HAYOTIDAGI O'RNI**

Farg'ona Davlat Universiteti

Ingliz tili va adabiyoti fakulteti

Xorijiy til va adabiyot yo'nalishi 2- bosqich talabasi

Ilyosxonova Sabinabonu Ixtiyorjon qizi

ilyosxonovasabina35@gmail.com

+998903198450

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada Islom dinining shakllanish jarayoni, uning asosiy manbalari hamda jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi Islom dinining tarixiy rivojlanish bosqichlarini, uning axloqiy tamoyillari va ijtimoiy hayotga ta'sirini ilmiy manbalar asosida yoritib berishdan iborat. Islom dini VII asrda Arabiston yarimorolida shakllanib, uning asoschisi va payg'ambari sifatida Muhammad ibn Abdulloh faoliyati muhim tarixiy ahamiyat kasb etgan. Ushbu diniy ta'limotning shakllanishida asosiy manba bo'lib xizmat qilgan Qur'on hamda payg'ambar sunnatini o'zida mujassam etgan Hadis to'plamlarining mazmun-mohiyati va ularning musulmon jamiyatidagi o'rni tahlil qilinadi. Maqolada Islom dinining asosiy ibodatlari – shahodat, namoz, ro'za, zakot va haj amallari insonning ma'naviy kamoloti, ijtimoiy birdamlik hamda jamiyatda adolat tamoyillarini mustahkamlashdagi ahamiyati nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Islom ta'limotida targ'ib etiladigan halollik, sabr-toqat, bag'rikenglik va insonparvarlik kabi axloqiy qadriyatlar jamiyat ma'naviy taraqqiyotining muhim omili sifatida baholanadi. Tadqiqot davomida Islom sivilizatsiyasining ilm-fan rivojiga qo'shgan hissasi ham alohida tahlil qilinadi. Xususan, o'rta asrlarda yashab ijod qilgan buyuk olimlar — Abu Ali ibn Sino, Muhammad al-Khwarizmi, Abu Rayhon Beruniy va Ahmad al-Farg'oniy ning ilmiy merosi Islom sivilizatsiyasining jahon ilm-fani taraqqiyotiga qo'shgan ulkan hissasini ko'rsatadi.

Natijada Islom dini nafaqat diniy e'tiqod tizimi, balki muhim ma'naviy, madaniy va sivilizatsion hodisa sifatida insoniyat tarixida muhim o'rin tutishi ilmiy asosda yoritib beriladi.

***Kalit so'zlar:** Islom dini, ma'naviyat, Qur'on, hadis, sivilizatsiya, axloqiy qadriyatlar.*

Kirish. Islom dini jahon tarixida eng muhim diniy tizimlardan biri hisoblanadi. U VII asrda Arabiston yarimorolida paydo bo'lib, qisqa vaqt ichida keng hududlarga tarqalgan. Islom dinining asoschisi va payg'ambari Muhammad ibn Abdulloh hisoblanadi. Ushbu din insoniyatni yagona Xudoga e'tiqod qilishga, axloqiy poklikka hamda jamiyatda adolat va hamjihatlikni ta'minlashga chorlaydi. Islom dini nafaqat diniy e'tiqod tizimi, balki ijtimoiy-madaniy sivilizatsiya sifatida ham tarixda muhim rol o'ynagan. O'rta asrlarda Islom sivilizatsiyasi ilm-fan, falsafa, tibbiyot va madaniyat rivojiga katta hissa qo'shgan. Shu sababli Islom dini ko'plab ilmiy tadqiqotlarning muhim obyekti hisoblanadi. Islom dinining vujudga kelishida islom dini VII asr boshlarida Arabiston yarimorolida paydo bo'lgan. O'sha davrda Arab jamiyatida qabila tizimi hukmron bo'lib, ijtimoiy tengsizlik va ko'pxudolik keng tarqalgan edi. Shu sharoitda yangi diniy ta'limot insonlarni yagona Xudoga e'tiqod qilishga va axloqiy poklikka chaqirdi. 610-yilda Muhammad ibn Abdulloh ga birinchi vahiy nozil bo'lishi bilan Islom ta'limoti shakllana boshladi. Bu vahiydar keyinchalik Qur'on kitobida jamlandi. Qur'on musulmonlar uchun ilohiy vahiy sifatida e'tirof etiladi va u Islom dinining asosiy manbasi hisoblanadi. 622-yilda musulmonlarning Makka shahridan Madina ga ko'chishi tarixda Hijra nomi bilan mashhur bo'lib, Islom tarixida muhim burilish nuqtasi hisoblanadi. Aynan shu voqea musulmon taqvimining boshlanishi sifatida qabul qilingan. Islom dinining asosiy manbalari islom dinining asosiy manbasi — Qur'on hisoblanadi. Qur'on musulmonlar e'tiqodiga ko'ra Alloh tomonidan nozil qilingan ilohiy kitob bo'lib, unda inson hayotining diniy, axloqiy va huquqiy jihatlari bayon etilgan. Qur'on musulmonlar uchun eng muhim diniy manba hisoblanadi. Ikkinchi muhim manba — Hadis hisoblanadi. Hadislarda payg'ambar

Muhammad ibn Abdulloh ning soʻzlari, amallari va tavsiyalari keltirilgan. Hadislar musulmonlar hayotida Qurʼon hukmlarini tushuntirish va ularni amalda qoʻllashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, Islom huquqshunosligida ijmo va qiyos kabi manbalar ham muhim oʻrin tutadi. Bu manbalar diniy hukmlarni sharhlash va yangi ijtimoiy masalalarga yechim topishda qoʻllaniladi.

Islom dini insonni maʼnaviy komillikka yetaklovchi axloqiy qadriyatlarga asoslanadi. Unda halollik, adolat, sabr-toqat, mehr-oqibat va insonparvarlik kabi fazilatlar muhim oʻrin tutadi. Islom taʼlimotida insonlar oʻrtasida tenglik va oʻzaro hurmat tamoyillari targʻib qilinadi. Islom dinining asosiy ibodatlari besh ustun orqali ifodalanadi:

1. Shahodat — yagona Allohga va paygʻambar Muhammad ibn Abdulloh ga iymon keltirish.
2. Namoz — kuniga besh mahal ibodat qilish.
3. Roʻza — musulmonlarning Ramazon oyida roʻza tutishi.
4. Zakot — muhtojlarga moddiy yordam berish.
5. Haj — imkoniyat boʻlsa Kaaba joylashgan Makka shahriga ziyorat qilish.

Mazkur ibodatlar nafaqat diniy marosim, balki insonning maʼnaviy poklanishiga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Islom sivilizatsiyasi tarix davomida ilm-fan rivojiga katta hissa qoʻshgan. Oʻrta asrlarda musulmon olimlari matematika, astronomiya, tibbiyot, kimyo va falsafa sohalarida muhim ilmiy kashfiyotlar yaratganlar. Masalan, Abu Ali ibn Sino tibbiyot ilmiga katta hissa qoʻshib, “Tib qonunlari” asarini yaratgan. Bu asar koʻp asrlar davomida Yevropa universitetlarida asosiy tibbiyot qoʻllanmasi sifatida foydalanilgan. Matematika sohasida Muhammad al-Khwarizmi algebra fanining asoschilaridan biri hisoblanadi. Uning ilmiy ishlari zamonaviy matematika rivojiga katta taʼsir koʻrsatgan.

Shuningdek, Abu Rayhon Beruniy geografiya va astronomiya sohalarida muhim ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Ahmad al-Fargʻoniy esa astronomiya fanining rivojiga katta hissa qoʻshgan.

Xulosa. Islom dini insoniyat tarixida muhim oʻrin egallagan diniy va

madaniy tizimdir. U insonlarni ezgulik, adolat va ma'naviy poklikka chorlaydi. Islom ta'limoti nafaqat diniy e'tiqod, balki jamiyatning axloqiy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim tizim sifatida namoyon bo'ladi. Tarixiy manbalarga ko'ra, Islom sivilizatsiyasi ilm-fan, madaniyat va ma'naviyat rivojiga katta hissa qo'shgan. Shu sababli Islom dini bugungi kunda ham nafaqat diniy tizim, balki muhim ijtimoiy-madaniy fenomen sifatida ilmiy tadqiqotlarning dolzarb mavzularidan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qur'on. Toshkent: O'zbekiston musulmonlari idorasi nashri.
2. Sahih al-Bukhari. – Hadis to'plami.
3. Sahih Muslim. – Hadis to'plami.
4. Riyad as-Salihin – Imom an-Nawaviy.
5. Abu Hamid al-Ghazali. Ihya Ulum al-Din.
6. Muhammad al-Khwarizmi. Al-jabr va al-muqobala.
7. Abu Ali ibn Sino. Al-Qanun fi al-Tibb.
8. Abu Rayhon Beruniy. Hindiston asari.
9. Ahmad al-Farg'oniy. Astronomiya asoslari haqida kitob.
10. Marshall Hodgson. The Venture of Islam. Chicago University Press, 1974.
11. Ira M. Lapidus. A History of Islamic Societies. Cambridge University Press, 2014.
12. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent, 2008.
13. John L. Esposito. Islam: The Straight Path. Oxford University Press.
14. Dinshunoslik asoslari. Toshkent: O'zbekiston, 2019.
15. Islom ensiklopediyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.